ringsplichtig uitgeoefende werkzaamheden in aanmerking worden genomen.

Ofschoon deze bepaling geldt ongeacht de nationaliteit van de betrokken werknemer, heeft zij te zamen met de Duitse wettelijke voorschriften tot gevolg dat andere dan Duitse werknemers die achtereenvolgens in een Lid-Staat en in de Bondsrepubliek Duitsland hebben gewerkt, worden benadeeld, doordat zij het hen onmogelijk maakt, voor de toekenning van een pensioen een in een andere Lid-Staat verkregen hogere beroepskwalificatie dan die welke zij in de Bondsrepubliek hebben, te doen gelden. Nu deze bepaling de in artikel 48 EEG-Verdrag voorgeschreven gelijke behandeling niet kan waarborgen, past zij niet in het kader van de coördinatie van de nationale wettelijke regelingen die artikel 51 EEG-Verdrag voorschrijft ter bevordering van het vrije verkeer van werknemers in de Gemeenschap.

RAPPORT TER TERECHTZITTING
in zaak 20/85 *

1. De feiten en het procesverloop

In het hoofdgeding is de vraag aan de orde, in hoeverre rekening moet worden gehouden met het beroep dat een verzekerde tot dusverre heeft uitgeoefend, wanneer de voor zijn pensioenaanspraken vereiste verzekeringstijdvakken niet uitsluitend in naar Duits recht verzekeringsplichtige werkzaamheden zijn vervuld. Deze vraag is gerezen in een geding over het bestaan van een recht op invaliditeitspensioen.

M. Roviello, verzoeker in het hoofdgeding (hierna: verzoeker), is van Italiaanse nationaliteit. Hij heeft geen beroep geleerd. Naar eigen zeggen was hij van 1960 tot 1974 als tegelzetter verplicht verzekerd in Italië, waar hij nadien zelfstandig werkzaam was. Van 4 mei 1976 tot juni 1980 oefende hij in de Bondsrepubliek Duitsland met onderbrekingen gedurende in totaal 48 maanden als verplicht verzekerde dezelfde werkzaamheden uit.

Zijn aanvraag voor een invaliditeitspensioen werd door verweerster in het hoofdgeding, het bevoegde Duitse orgaan, afgewezen met de verklaring, dat hij nog volledig in ploegendienst kon werken om lichte, afwisselend zittende, lopende en staande arbeid te verrichten. Verzoekers beroep en hoger beroep tegen deze beschikking van verweerster werden afgewezen, waarop verzoeker de

* Procestaal: Duits.

zaak in Revision bij het Bundessozialgericht aanhangig heeft gemaakt.

Volgens artikel 1246, lid 2, Reichsversicherungsordnung (hierna: RVO) is als arbeidsongeschikt aan te merken de verzekerde wiens verdiencapaciteit minder dan de helft bedraagt. De arbeidsgeschiktheid van de verzekerde moet worden beoordeeld aan de hand van „alle werkzaamheden die overeenkomen met zijn arbeidsvermogen en vaardigheden, en waarmee hij kan worden belast gelet op de duur en het niveau van zijn opleiding alsmede het beroep dat hij tot dusverre heeft uitgeoefend en de bijzondere vereisten daarvan". Ingevolge artikel 1246, lid 3, RVO heeft recht op een invaliditeitspensioen, de verzekerde die tijdens zijn laatste beroepsactiviteit verplicht verzekerd was en een verzekeringstijdvak van zestig maanden heeft vervuld. In casu heeft verzoeker in de Bondsrepubliek Duitsland slechts een verzekeringstijdvak van 48 maanden vervuld.

Bijlage VI, onderdeel C, punt 15, van verordening nr. 1408/71 (hierna: punt 15), in deze verordening ingevoegd bij verordening nr. 2000/83 van de Raad van 2 juni 1983 tot wijziging van verordening nr. 1408/71 (PB 1983, L 230, blz. 1), luidt als volgt:

„Wanneer het recht op pensioen wegens beroepsinvaliditeit of wegens algemene invaliditeit of op ‚Bergmannsrente' wegens verminderde beroepsinvaliditeit[1] als mijnwerker of op ‚Knappschaftsrente' wegens beroepsinvaliditeit of algemene invaliditeit volgens de Duitse wettelijke regeling afhankelijk is van het tot dusverre uitgeoefende beroep worden bij de vaststelling daarvan alleen naar Duits recht verzekeringsplichtig uitgeoefende werkzaamheden in aanmerking genomen."

1 — NvdV: bedoeld wordt: arbeidsgeschiktheid.

Blijkens het dossier heeft de Duitse rechtspraak op het gebied van de sociale zekerheid voor de verwijzing naar een andere beroepswerkzaamheid een schema ontwikkeld waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vier categorieën werknemers: voormannen respectievelijk bijzonder gekwalificeerde arbeiders, vakarbeiders, geschoolde arbeiders en ongeschoolde arbeiders.

In dit schema kan de verzekerde steeds alleen in het onmiddellijk lagere niveau worden ingedeeld. Een invaliditeitspensioen kan hem dan ook alleen worden geweigerd, wanneer hij kan worden belast met beroepswerkzaamheden op het onmiddellijk lagere niveau dan de werkzaamheden die hij tot dusver heeft uitgeoefend.

Blijkens de verwijzingsbeschikking hangt verzoekers recht op een invaliditeitspensioen af van de vraag, of hij in staat is om andere, passende beroepswerkzaamheden te verrichten. De beoordeling van de tot dusver uitgeoefende beroepswerkzaamheden is dus van belang om te bepalen, of verzoeker als vakarbeider of als geschoold arbeider moet worden behandeld.

Luidens de verwijzingsbeschikking van het Bundessozialgericht is het de vraag, of de pensioenaanspraken alleen afhangen van de onder het Duitse verzekeringsstelsel uitgeoefende werkzaamheden, zodat de in andere Lid-Staten verzekeringsplichtig uitgeoefende werkzaamheden buiten beschouwing moeten blijven. In dat geval zou geen samentelling plaatsvinden, althans niet voor

zover het gaat om verzoekers aanspraken op basis van tot dusverre uitgeoefende beroepswerkzaamheden.

Bij beschikking van 28 november 1984 heeft de IVe Senat van het Bundessozialgericht overeenkomstig artikel 177 EEG-Verdrag besloten, de behandeling van de zaak te schorsen totdat het Hof van Justitie zich bij wege van een prejudiciële beslissing zal hebben uitgesproken over de volgende vragen:

„1) Moet onderdeel C, punt 15, van bijlage VI bij verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad, zoals gewijzigd bij verordening (EEG) nr. 2000/83 (PB 1983, L 230, blz. 1) en bij verordening (EEG) nr. 2001/83 (PB 1983, L 230, blz. 6), bij de vaststelling van een recht op pensioen wegens beroepsinvaliditeit aldus worden uitgelegd, dat dit recht alleen dan van het tot dusverre uitgeoefende beroep afhankelijk is, wanneer de voor de verkrijging van dit pensioenrecht vereiste verzekeringstijdvakken enkel in naar Duits recht verzekeringsplichtige werkzaamheden zijn vervuld?

2) Bij een bevestigend antwoord op vraag 1: moet deze regeling ook worden toegepast op verzekerde gebeurtenissen van vóór de inwerkingtreding van de gewijzigde verordening (1 juli 1982)?

3) Bij een ontkennend antwoord op vraag 2: heeft deze regeling tot gevolg, dat het nog niet vastgestelde pensioenrecht uit hoofde van zulk een verzekerde gebeurtenis moet worden beperkt tot de tijd vóór de inwerkingtreding van die verordening (1 juli 1982)?"

De beschikking van het Bundessozialgericht is op 24 januari 1985 ter griffie van het Hof ingeschreven.

Krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG zijn schriftelijke opmerkingen ingediend door verzoeker, vertegenwoordigd door K. Leingärtner en W. Elsner, functionarissen van de Bundesrechtsstelle van de Deutsche Gewerkschaftsbund, te Kassel, verweerster, vertegenwoordigd door W. Wanders, directielid, alsmede de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur N. Koch als gemachtigde, bijgestaan door B. Schulte, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Sozialrecht, te München.

Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur en gehoord de advocaat-generaal, besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan. Het heeft de Commissie evenwel uitgenodigd, een vraag te beantwoorden betreffende de formele geldigheid van bijlage VI, onderdeel C, punt 15; deze vraag had het Bundessozialgericht aan de orde gesteld, zonder het Hof evenwel om een uitspraak daarover te verzoeken.

Bij brief van 28 februari 1986 heeft de Commissie geantwoord, dat verordening nr. 2000/83 met name gebaseerd is op de artikelen 51 en 235 EEG-Verdrag. Beide bepalingen, aldus de Commissie, vereisen eenparigheid van stemmen; volgens artikel 235 moet het Europese Parlement worden geraadpleegd. Volgens de gegevens waarover de Commissie beschikt, kwam in

het voorstel voor een wijzigingsverordening, dat het Parlement op 11 maart 1983 heeft goedgekeurd, alleen punt 14 van bijlage VI, onderdeel C, voor. Punt 15 zou eerst naderhand — in januari 1983 — zijn voorgesteld door de Duitse delegatie in de werkgroep sociale vraagstukken van de Raad, te zamen met wijzigingen die door diverse andere delegaties voor opneming in de verordening waren voorgesteld. Deze wijzigingsvoorstellen zouden op 25 april 1983 door de werkgroep van de Raad zijn goedgekeurd en op 27 mei daaropvolgend door het Comité van Permanente vertegenwoordigers; op 2 juni 1983 zouden zij te zamen met de overige bepalingen van de verordening door de Raad met eenparigheid van stemmen zijn vastgesteld.

Volgens de Commissie is punt 15 naar de vorm regelmatig vastgesteld. Artikel 235 EEG-Verdrag zou niet verlangen, dat het Parlement over alle bijzonderheden van een definitief voorstel voor een verordening wordt geraadpleegd. Dat zou het werk van de wetgever sterk bemoeilijken. Wanneer de Raad het Parlement over een voorstel voor een verordening heeft geraadpleegd en dan de tekst ervan wijzigt, is een tweede raadpleging niet nodig wanneer de wijziging niet wezenlijk afbreuk doet aan de geest van het voorstel (arrest van 15 juli 1970, zaak 41/69, Chemiefarma, Jurispr. 1970, blz. 661, r. o. 68 en 69). Punt 15 zou een technische regeling bevatten die is afgestemd op de bijzonderheden van de rechtssituatie in de Bondsrepubliek Duitsland. Met zulke bijzonderheden zou ingevolge artikel 89 van verordening nr. 1408/71 rekening moeten worden gehouden. De toevoeging van punt 15 zou niet op wezenlijke punten afbreuk doen aan de oorspronkelijke tekst van de wijzigingsverordening.

Bij beschikking van 4 maart 1986 heeft het Hof krachtens artikel 95, paragrafen 1 en 2, van het Reglement voor de procesvoering besloten, de zaak naar de Tweede kamer te verwijzen.

2. Bij het Hof ingediende opmerkingen

Volgens *verzoeker* moet het in punt 15 neergelegde voorschrift wegens onverenigbaarheid met de artikelen 7 en 51 EEG-Verdrag nietig moet worden verklaard, wanneer het aldus moet worden uitgelegd, dat een migrerend werknemer uit een Lid-Staat van de Gemeenschap eerst dan aanspraak kan maken op beroepsbescherming als gekwalificeerd arbeider, indien hij vóór het intreden van de verzekerde gebeurtenis in de Bondsrepubliek Duitsland respectievelijk binnen de territoriale werkingssfeer van de RVO gedurende ten minste zestig kalendermaanden verplichte bijdragen heeft betaald.

Aangaande de formele geldigheid van punt 15 moet worden vastgesteld, of deze bepaling een rechtsnorm is die geldig tot stand is gekomen en derhalve in rechte moet worden gehandhaafd. Het Bundessozialgericht merkt in zijn verwijzingsbeschikking op, dat uit de te zijner beschikking staande informatie niet blijkt, dat de bepaling van punt 15 op voorstel van de Commissie overeenkomstig artikel 235 EEG-Verdrag tot stand is gekomen. Zijn het voorstel van de Commissie en de raadpleging van het Parlement achterwege gebleven, dan is het voorschrift niet geldig tot stand gekomen.

Ook in de veronderstelling dat bij de vaststelling van punt 15 aan alle vormvoorschriften is voldaan, moet deze bepaling op grond van haar inhoud nietig worden ver-

klaard. Punt 15 is in strijd met de artikelen 7 en 51 EEG-Verdrag, doordat het een ander oogmerk nastreeft dan die bepalingen. Het beperkt de werkingssfeer van de nationale pensioenverzekeringsregeling in dier voege, dat werknemers uit andere Lid-Staten gedurende de eerste 59 maanden van hun tewerkstelling in de Bondsrepubliek Duitsland in feite geen pensioenaanspraken wegens beroepsinvaliditeit kunnen verwerven, ook niet wanneer zij de wachttijd van zestig maanden zouden hebben volbracht indien de verzekeringstijdvakken in andere Lid-Staten werden meegeteld. Vergeleken met eigen onderdanen en met buitenlanders uit staten waarmee de Bondsrepubliek Duitsland sociale zekerheidsovereenkomsten heeft gesloten, worden werknemers uit de Lid-Staten dus benadeeld en gediscrimineerd. Voor het recht op beroepsbescherming en de daarmee gepaard gaande beperking van het risico, terug te moeten vallen op ongeschoolde arbeid die met het beroep niets te maken heeft, stelt het Duitse recht niet de voorwaarde dat vooraf een bepaald verzekeringstijdvak is volbracht.

Om als vakarbeider te kunnen worden beschouwd, hoeft men naar Duits recht niet minstens zestig maanden in die hoedanigheid verplicht verzekerd zijn geweest. De IVe Senat van het Bundessozialgericht heeft deze opvatting bevestigd in het geval van een Duitse werknemer, die slechts 35 maanden als vakarbeider verzekeringsplichtig tewerkgesteld was geweest, en in dat van een Joegoslavisch werknemer die slechts aan zijn wachttijd van zestig kalendermaanden kwam wanneer zijn Joegoslavisch verzekeringstijdvak werd meegeteld. Ook de Ve Senat van het Bundessozialgericht heeft reeds beslist, dat de „tot dusverre uitgeoefende beroepsactiviteit" in de zin van artikel 1246, lid 2, RVO in het geval van een buitenlands werknemer niet eerst als werkzaamheid als vakarbeider kan worden beschouwd, wanneer de werknemer gedurende zestig maanden als zodanig in Duitsland werkzaam is geweest; vereist is alleen, dat hij die beroepsactiviteit de laatste keer niet slechts tijdelijk volwaardig heeft uitgeoefend. Bij toepassing van punt 15 worden werknemers uit de Lid-Staten, wat het meetellen van hun tot dusverre uitgeoefende beroepsbezigheden betreft, dus minder gunstig behandeld dan buitenlandse werknemers uit landen waarmee de Bondsrepubliek Duitsland sociale-zekerheidsovereenkomsten heeft gesloten. Zonder punt 15 kunnen verzoekers aanspraken niet worden geweigerd met het argument, dat hij in de Bondsrepubliek Duitsland nog geen zestig maanden als vakarbeider bijdrageplichtig werkzaam is geweest.

Verzoeker geeft het Hof in overweging, de eerste vraag van het Bundessozialgericht te beantwoorden als volgt:

„Bijlage VI, onderdeel C, punt 15, bij verordening nr. 1408/71 van de Raad, zoals gewijzigd bij de verordeningen nrs. 2000/83 (PB 1983, L 230, blz. 1) en 2001/83 (PB 1983, L 230, blz. 6), is onverenigbaar met de artikelen 7 en 51 EEG-Verdrag en dus nietig. Of het tot dusverre uitgeoefende beroep in aanmerking wordt genomen bij de beoordeling van de vraag of naar Duits recht aanspraak bestaat op een beroepsinvaliditeitspensioen, kan niet afhankelijk zijn van de voorwaarde dat het voor deze pensioenaanspraken vereiste verzekeringstijdvak (wachttijd) uitsluitend is volbracht in naar Duits recht verzekeringsplichtige beroepsbezigheden."

Volgens *verweerster* kan de vraag of in verzoekers geval het verzekerde risico — beroepsinvaliditeit of arbeidsinvaliditeit — is ingetreden, in het midden blijven, indien mocht blijken dat het voor de toekenning van een pensioen vereiste verzekeringstijdvak van zestig maanden niet is volbracht. Het vereiste aantal van zestig verzekeringsplichtige maanden kan worden bereikt door samentelling van de Duitse en de Italiaanse verzekeringstijdvakken. Het Bundessozialgericht vraagt zich af, of in casu de verzekeringstijdvakken overeenkomstig artikel 45 van verordening nr. 1408/71 mogen worden samengeteld.

Volgens verweerster verzet punt 15 zich niet tegen samentelling van de verzekeringstijdvakken. Men mag zich alleen beperken tot de naar Duits recht verzekeringsplichtige beroepsactiviteiten bij de vaststelling van de tot dusverre uitgeoefende beroepsbezigheden, en niet om te bepalen of betrokkene lang genoeg verzekerd is geweest. Zo punt 15 ook van toepassing was op de samentelling van de verzekeringstijdvakken, zou het niet alleen in strijd zijn met artikel 45 van verordening nr. 1408/71, maar ook met artikel 51 EEG-Verdrag. Verweerster geeft het Hof in overweging, de eerste vraag van het Bundessozialgericht te beantwoorden als volgt:

„Bijlage VI, onderdeel C, punt 15, bij verordening nr. 1408/71 van de Raad, zoals gewijzigd bij de verordeningen nrs. 2000/83 en 2001/83, moet bij de vaststelling van een recht op pensioen wegens beroepsinvaliditeit aldus worden uitgelegd, dat dit recht niet alleen dan afhankelijk is van ‚het tot dusverre uitgeoefende beroep', wanneer het verzekeringstijdvak waarop deze aanspraken gebaseerd moeten zijn, uitsluitend in naar Duits recht verzekeringsplichtige werkzaamheden is vervuld, doch ook wanneer rekening moet worden gehouden met in andere Lid-Staten verrichte verzekeringsplichtige werkzaamheden en het voor de pensioenaanspraken vereiste verzekeringstijdvak door samentelling wordt vervuld."

Volgens verweerster is het „beroep" als bedoeld in punt 15 alleen van belang voor de vraag, of verzoeker invalide is in de zin van de Duitse pensioenverzekering. In casu staat evenwel vast, dat als tot dusverre uitgeoefend beroep alleen het gedurende de laatste jaren van verzoekers activiteit in Duitsland uitgeoefende beroep in aanmerking moet worden genomen. In geding is slechts de vraag, wat het niveau van deze beroepsactiviteit was en of verzoeker met de mogelijkheden die hem nog resteren naar de algemene arbeidsmarkt kan worden verwezen dan wel of hij in aanmerking komt voor beroepsbescherming die hem voor sociale achteruitgang moet behoeden. Deze vraag kan uitsluitend naar Duits recht worden beslist. Het gemeenschapsrecht bevat geen bepalingen die hier van het nationale recht afwijken of dit aanvullen.

In 1978 besliste een Senat van het Bundessozialgericht, dat bij de vaststelling van het tot dusverre uitgeoefende beroep ook rekening moest worden gehouden met de in het buitenland uitgeoefende beroepswerkzaamheden. Geconfronteerd met deze uitspraak en om de moeilijkheden te ontgaan die bij de beoordeling van in het buitenland uitgeoefende beroepswerkzaamheden aan de

hand van de in Duitsland geldende criteria nauwelijks te overwinnen zouden zijn, vroegen de Duitse pensioenverzekeringsorganen de bondsminister van Arbeid om verduidelijking. Dit leidde tot de invoeging van punt 15 in bijlage VI, onderdeel C, van verordening nr. 1408/71. Punt 15 is een loutere verduidelijking en heeft noch het Duitse, noch het gemeenschapsrecht gewijzigd. Hieruit volgt, dat de samentelling van verzekeringstijdvakken voor het verkrijgen van aanspraken op pensioen wegens beroeps- of algemene invaliditeit toelaatbaar en verplicht is, ongeacht of de verzekerde gebeurtenis, de invaliditeit, is ingetreden vóór of na de invoeging van punt 15. Het volgens verordening nr. 1408/71 toepasselijke recht is in beide gevallen hetzelfde. De overige vragen van de verwijzende rechter behoeven dan ook niet te worden beantwoord.

Na eerst een aantal aspecten van het Duitse sociale zekerheidsstelsel te hebben toegelicht, wijst de *Commissie* erop dat naar luid van artikel 45, lid 1, van verordening nr. 1408/71 het bevoegde orgaan van een Lid-Staat waarvan de wettelijke regeling het verkrijgen, het behoud of het herstel van het recht op uitkeringen afhankelijk stelt van de vervulling van tijdvakken van verzekering of van wonen, voor zover nodig rekening houdt met de krachtens de wettelijke regeling van elke andere Lid-Staat vervulde tijdvakken van verzekering of wonen, alsof deze tijdvakken krachtens de door dat orgaan toegepaste wettelijke regeling waren vervuld. Dienovereenkomstig moet het bevoegde Duitse orgaan tot de „uitoefening van een verzekeringsplichtige beroepsactiviteit of werkzaamheid" als bedoeld in artikel 1246, lid 2, sub a, RVO ook rekenen de verzekeringsplichtige tijdvakken van beroepsactiviteit die in een andere Lid-Staat zijn volbracht; hetzelfde geldt voor de verzekeringstijdvakken die moeten worden vervuld ter voldoening aan het vereiste van een „wachttijd" in de zin van artikel 1246, lid 3, RVO.

In dit verband moet dus worden nagegaan, of bij het onderzoek van de aanspraak op een invaliditeitspensioen krachtens artikel 1246 RVO op grond van de bijzondere aard van deze pensioenregeling de „alleen naar Duits recht verzekeringsplichtig uitgeoefende werkzaamheden" in dier voege kunnen worden onderscheiden van de — ingevolge het gemeenschapsrecht (artikel 45 van verordening nr. 1408/71) mee te tellen — verzekeringstijdvakken die in andere Lid-Staten zijn vervuld, dat een „zuiver nationale" benadering zich opdringt. Aanknopingspunt voor die benadering zou kunnen zijn het voor het recht op beroepsbescherming beslissende criterium van „het tot dusverre uitgeoefende beroep", dat dan evenwel een dienovereenkomstige „nationale" beperking zou moeten rechtvaardigen.

Het Hof heeft zich eerder reeds beziggehouden met de vraag of er, naast de vervulling van verzekeringstijdvakken en een wachttijd, die volgens het gemeenschapsrecht moeten worden meegeteld ongeacht de Lid-Staat waarin zij zijn vervuld, voor het verkrijgen van een recht op een pensioen nog andere voorwaarden bestaan waarvoor dit „communautair voorbehoud" niet geldt. In zijn arrest van 9 juli 1975 (zaak 20/75, D'Amico, Jurispr. 1975, blz. 891) heeft het Hof de nadruk gelegd op het beginsel van artikel 51 EEG-Verdrag, dat ten doel heeft „de migrerende werknemer in staat te stellen recht op uitkering te verkrijgen voor al zijn in verschillende Lid-Staten vervulde tijdvakken van arbeid of daarmee gelijkgestelde tijdvakken, zonder dat hij op grond van de uitoefening van zijn recht van vrij verkeer bij andere

werknemers ten achter wordt gesteld". Wel heeft het Hof in deze uitspraak een uitzondering op dit beginsel toegestaan voor het bijzondere geval waarin de nationale wettelijke regeling het verkrijgen van het recht op vervroegd pensioen niet slechts afhankelijk stelt van het bereiken van een bepaalde leeftijd en de vervulling van een wachttijd, doch ook van de nadere, zelfstandige voorwaarde dat betrokkene sedert een bepaalde tijd werkloos is (r. o. 11). In dat geval, aldus het Hof, hoeft op grond van het gemeenschapsrecht geen rekening te worden gehouden met de omstandigheid dat belanghebbende in een andere Lid-Staat als werkloze is ingeschreven. Voor deze opvatting spreekt ook de overweging, dat werkloosheidsuitkeringen in die zin van de andere uitkeringen verschillen, dat zij meer aanrakingspunten hebben met de Lid-Staat waar de verzekerde gebeurtenis, de werkloosheid, is ingetreden.

Bij het Duitse invaliditeitspensioen daarentegen, is het criterium „eerdere beroepsactiviteit" een element van de sociale zekerheid waarin een gelijksoortige feitelijke grondslag voor die geografische aanknoping niet voorhanden is. Met name de omstandigheid dat het Duitse sociale zekerheidsrecht in de vorm van een beroepsbescherming een sociaal voordeel toekent, waarvan de wederkerigheid in de andere Lid-Staten van de Gemeenschap niet is gewaarborgd, kan geen grond opleveren voor een beperking tot de in de Bondsrepubliek Duitsland uitgeoefende „vroegere beroepsactiviteiten". Tegenover werknemers die uitsluitend in de Bondsrepubliek Duitsland hebben gewerkt, zouden de betrokken migrerende werknemers daardoor worden benadeeld voor zover zij, ook al hebben zij beroepsactiviteiten uitgeoefend die in de Bondsrepubliek Duitsland recht op beroepsbescherming geven, mogelijkerwijs niet in aanmerking komen voor de daaraan verbonden sociaalrechtelijke rechtsgevolgen, enkel op grond dat zij de ter verkrijging van pensioenaanspraken vereiste verzekeringstijdvakken niet uitsluitend in naar Duits recht verzekeringsplichtige werkzaamheden hebben volbracht. Om in aanmerking te komen voor de door de Duitse pensioenregeling toegekende beroepsbescherming, zou de migrerende werknemer dus in totaal langer verzekeringsplichtige beroepswerkzaamheden hebben moeten uitoefenen dan de werknemer die uitsluitend in Duitsland werkzaam is geweest.

Zulk een ongelijke behandeling is in strijd met het gemeenschapsrecht. Zoals in de pensioenregeling in het algemeen, zou ook voor het Duitse invaliditeitspensioen bij de berekening van de wachttijd rekening moeten worden gehouden met alle verzekeringstijdvakken die zijn vervuld in volgens het recht van een andere Lid-Staat verzekeringsplichtige betrekkingen. Ingevolge artikel 45, lid 1, van verordening nr. 1408/71 moet het bevoegde Duitse orgaan bij de berekening van de wachttijd voor een invaliditeitspensioen de overeenkomstig de wettelijke regeling van een andere Lid-Staat vervulde verzekeringstijdvakken dus meetellen alsof het om Duitse tijdvakken ging. De Duitse wachttijd voor een pensioen wegens beroepsinvaliditeit als bedoeld in artikel 1246, lid 3, RVO kan dus ook door samentelling van de in andere Lid-Staten volbrachte tijdvakken worden vervuld, met als resultaat dat de aanspraken op een pensioen wegens beroepsinvaliditeit gegrond zijn.

Vóór de inwerkingtreding van punt 15 was het Bundessozialgericht van oordeel, dat de Duitse wachttijd ook met verzekeringstijdvakken in een andere Lid-Staat kon worden vervuld, en dat de gedurende die verzekeringstijdvakken aldaar verrichte beroepsacti-

viteit als „eerder beroep" respectievelijk „hoofdberoep" kon worden beschouwd. Daarbij was het Bundessozialgericht wel van mening dat, zelfs wanneer rekening werd gehouden met een „eerdere beroepsactiviteit" in een andere Lid-Staat, de voorwaarden om aanspraak te kunnen maken op een beroepspensioen uitsluitend naar Duits recht moesten worden beoordeeld, voor zover de beroepsactiviteiten van de migrerende werknemer in een andere Lid-Staat alleen dan als „eerder beroep", respectievelijk „hoofdberoep" konden worden beschouwd, wanneer zij ook volgens de in de overeenkomstige Duitse beroepssector geldende criteria als „hoofdberoep" waren te beschouwen en als zodanig werden bezoldigd, aangezien alleen in dat geval sprake zou zijn van een kwalitatieve gelijkwaardigheid met de overeenkomstige Duitse beroepsbezigheid.

Volgens deze rechtspraak moest in voorkomend geval het niveau van de in de andere Lid-Staat verrichte werkzaamheid, meer in het bijzonder de daarvoor noodzakelijke kennis en bekwaamheid en de indeling daarvan in een overeenkomstige Duitse loonschaal, worden vastgesteld. Aangezien veel migrerende werknemers afkomstig zijn uit landen waar het opleidings- en arbeidsniveau lager is dan in de Bondsrepubliek Duitsland, was het in tal van gevallen op voormelde feitelijke gronden onmogelijk, de in een andere Lid-Staat verrichte vroegere beroepsbezigheid gelijk te stellen met het overeenkomstige Duitse „hoofdberoep". In sommige gevallen waren uitgebreide en tijdrovende onderzoekingen in het buitenland noodzakelijk.

De invoeging van punt 15 in verordening nr. 1408/71 moet worden gezien als een reactie op deze eerdere rechtspraak van het Bundessozialgericht. Wanneer alleen rekening wordt gehouden met het Duitse hoofdberoep — maar niettemin ook in andere Lid-Staten volbrachte verzekeringstijdvakken worden meegeteld — kunnen namelijk de moeilijkheden worden ontlopen die gepaard gaan met de vaststelling, of een in een andere Lid-Staat uitgeoefend beroep gelijkwaardig is aan een Duits „hoofdberoep". Bovendien wordt daarmee voorkomen, dat het onderzoek van de gelijkwaardigheid tot vertraging leidt bij de toekenning van pensioenen.

Dat punt 15 van bijlage VI, onderdeel C, bij verordening nr. 1408/71 door deze beleidsoverwegingen is ingegeven, blijkt ook uit de Duitse nota van 18 november 1980 aan de administratieve commissie van de Europese Gemeenschappen voor de sociale zekerheid van migrerende werknemers, betreffende de toepassing van de verordeningen nrs. 1408/71 en 574/72 en betreffende de vaststelling van het hoofdberoep bij de toekenning van pensioenen.

Bij een juist inzicht in de achterliggende gedachte begrijpt men, dat punt 15 niet in verordening nr. 1408/71 is ingevoegd om alleen in de Bondsrepubliek Duitsland vervulde verzekeringstijdvakken voor pensioenaanspraken wegens beroepsinvaliditeit te laten meetellen, maar om, los van de volgens het gemeenschapsrecht in beginsel ook in dit geval geboden samentelling van alle in de verschillende Lid-Staten volbrachte verzekeringstijdvakken, uit praktische overwegingen alleen voor de vaststelling van de „tot dusver uitgeoefende beroepsactiviteit" enkel uit te gaan van de beroepswerkzaamheden in de Bondsrepubliek Duitsland. Volgens

punt 15 moeten derhalve bij de vaststelling van het tot dusverre uitgeoefende beroep in het kader van artikel 1246, lid 2, RVO alleen de in de Bondsrepubliek Duitsland uitgeoefende beroepswerkzaamheden in aanmerking worden genomen, ook wanneer de pensioenaanspraak zelf alleen bij samentelling van de in alle Lid-Staten volbrachte tijdvakken bestaat. Deze regeling sluit alleen uit, dat in andere Lid-Staten verrichte beroepswerkzaamheden in aanmerking worden genomen voor de vaststelling van het „tot dusverre uitgeoefende beroep" respectievelijk het „hoofdberoep".

Zo het Hof zich niet bij dit standpunt van de Commissie mocht aansluiten, moet naar aanleiding van de tweede en de derde vraag van het Bundessozialgericht worden uitgemaakt, of punt 15 de verklarende codificatie is van een reeds bestaande rechtssituatie, dan wel een nieuwe materieelrechtelijke bepaling.

In de optiek van de Commissie met betrekking tot de eerste vraag van het Bundessozialgericht, betreft het hier een nieuwe bepaling, ingevolge welke voor de vaststelling van het „tot dusverre uitgeoefende beroep" als bedoeld in artikel 1246 RVO voortaan niet langer rekening moet worden gehouden met de in andere Lid-Staten uitgeoefende beroepsactiviteiten, doch alleen nog moet worden uitgegaan van de beroepsactiviteiten in de Bondsrepubliek Duitsland. In zoverre heeft de nieuwe regeling constitutieve werking, ook indien men tot de conclusie zou komen, dat ingevolge de nieuwe regeling niet alleen van de tot dusverre in de Bondsrepubliek Duitsland uitgeoefende beroepsbezigheden, doch ook uitsluitend van de aldaar volbrachte verzekeringstijdvakken moet worden uitgegaan.

In ieder geval voor zover deze nieuwe regeling de rechtssituatie van de migrerende werknemer verslechtert doordat voortaan alleen het in Duitsland volbrachte verzekeringstijdvak in aanmerking komt en hem aldus een recht wordt ontnomen dat hij bij samentelling van de in de Lid-Staten volbrachte verzekeringstijdvakken zou hebben, mag de nieuwe regeling niet worden toegepast op verzekerde gebeurtenissen die zich vóór 1 juli 1982, anders gezegd vóór de inwerkingtreding ervan, hebben voorgedaan. Mitsdien moet op de tweede vraag van het Bundessozialgericht worden geantwoord, dat de regel van punt 15, bijlage VI, onderdeel C, van verordening nr. 1408/71 niet mag worden toegepast op verzekerde gebeurtenissen die zich vóór de inwerkingtreding ervan hebben voorgedaan, voor zover het daardoor voor de migrerende werknemers moeilijker zou worden om een pensioen wegens beroepsinvaliditeit te krijgen. Op de derde vraag van het Bundessozialgericht moet worden geantwoord, dat naar analogie van de rechtsgedachte van de artikelen 118 en 119 van verordening nr. 574/72 de beperking van de verzekeringstijdvakken die aanspraak verlenen op een pensioen wegens beroepsinvaliditeit tot in Duitsland vervulde verzekeringstijdvakken er niet toe mag leiden, dat een nog niet vastgesteld pensioenrecht voortvloeiend uit een verzekerde gebeurtenis die zich heeft voorgedaan voordat de nieuwe regeling van bijlage VI, onderdeel C, punt 15, bij verordening nr. 1408/71 in werking is getreden, wordt beperkt tot de periode vóór die inwerkingtreding, en dat de rechthebbende ingevolge die nieuwe regeling in een minder gunstige rechtssituatie komt te verkeren dan onder het vroegere gemeenschapsrecht. Genoemde bepalingen berusten op de gedachte van de bescherming van verkregen rechten, die door het gemeenschapsrecht — met name ook volgens de uitlegging die daaraan

in 's Hofs vaste rechtspraak wordt gegeven — wordt gegarandeerd, ongeacht of de verkregen rechten zijn ontleend aan het gemeenschapsrecht dan wel aan het nationale recht van de Lid-Staat.

De Commissie geeft het Hof in overweging, de vragen van het Bundessozialgericht te beantwoorden als volgt:

„Bijlage VI, onderdeel C, punt 15, bij verordening nr. 1408/71 van de Raad, zoals gewijzigd bij de verordeningen nrs. 2000/83 en 2001/83, moet bij de vaststelling van een recht op pensioen wegens beroepsinvaliditeit aldus worden uitgelegd, dat dit recht niet alleen dan afhankelijk is van het ‚tot dusverre uitgeoefende beroep' van een verzekerde in de Bondsrepubliek Duitsland, wanneer de voor de verkrijging van dit pensioenrecht vereiste verzekeringstijdvakken enkel in naar Duits recht verzekeringsplichtige werkzaamheden zijn vervuld, doch ook wanneer in andere Lid-Staten uitgeoefende verzekeringsplichtige beroepsactiviteiten in aanmerking moeten worden genomen en de ter verkrijging van het pensioenrecht vereiste verzekeringstijdvakken door samentelling worden bereikt."

3. Mondelinge behandeling

Ter terechtzitting van 24 april 1986 zijn mondelinge opmerkingen gemaakt door verzoeker in het hoofdgeding, vertegenwoordigd door K. Leingärtner, en door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door B. Schulte.

De advocaat-generaal heeft ter terechtzitting van 22 januari 1987 conclusie genomen.

4. Verder verloop van de procedure

Bij beschikking van 11 februari 1987 heeft de Tweede kamer de zaak krachtens artikel 95, paragraaf 4, van het Reglement voor de procesvoering naar het Hof verwezen.

Bij beschikking van dezelfde datum heeft het Hof, de advocaat-generaal gehoord, krachtens artikel 61 van het Reglement voor de procesvoering de heropening van de mondelinge behandeling bevolen. Daartoe heeft het de Raad, de Commissie en het Parlement uitgenodigd, uiterlijk op 20 maart 1987 schriftelijk hun standpunt te bepalen over de geldigheid van punt 15, meer bepaald over de vraag of deze bepaling volgens de vormvoorschriften is vastgesteld. De antwoorden van deze instellingen zijn op 20 maart 1987 ter griffie van het Hof ingeschreven.

De *Raad* bevestigt de verklaringen van de Commissie betreffende de formele geldigheid. Hij legt het Hof het rapport van 30 maart 1983 van de werkgroep sociale vraagstukken, betreffende punt 15, voor.

De Raad is van mening dat punt 15 volgens de vormvoorschriften is vastgesteld.

De gecumuleerde vormvoorschriften van de artikelen 51 en 235 EEG-Verdrag zijn volgens de Raad:

— voorstel van de Commissie (artikelen 51 en 235),

— raadpleging van het Europese Parlement (artikel 235),

— beslissing van de Raad met eenparigheid van stemmen (artikelen 51 en 235).

In casu heeft artikel 235 alleen als rechtsgrondslag gediend, voor zover de wijzigingsverordening van toepassing is op zelfstandigen; artikel 51 volstond voor zover de regeling de werknemers betrof.

Aan de eerste en de derde voorwaarde is duidelijk voldaan. Wat de raadpleging van het Parlement betreft, verlangt deze bepaling niet dat het Parlement wordt geraadpleegd over alle details van een definitief voorstel voor een verordening. Dat zou het werk van de wetgever al te omslachtig maken. Wanneer de Raad het Parlement over een ontwerpverordening heeft geraadpleegd en naderhand de tekst ervan wil wijzigen, behoeft hij het Parlement niet andermaal te raadplegen wanneer bedoelde wijziging niet wezenlijk afbreuk doet aan de geest van het ontwerp (arrest van 15 juli 1970, zaak 41/69, Chemiefarma, Jurispr. 1970, blz. 661, r. o. 68 en 69) of wanneer de voorgenomen wijziging veeleer de methode dan de inhoud betreft (arrest van 4 februari 1982, zaak 1253/79, Battaglia, Jurispr. 1982, blz. 297).

De bijzonderheden inzake de toepassing van de wetgevingen van bepaalde Lid-Staten, die overeenkomstig artikel 89 van verordening nr. 1408/71 zijn opgenomen in een speciale bijlage (in casu: bijlage VI), zijn in de regel geen bepalingen die het wezen van de verordening, met inbegrip van de wijzigingen daarvan, raken, zodat het niet nodig is het Europese Parlement nog eens te raadplegen. De Raad sluit evenwel niet uit, dat een „bijzonderheid inzake de toepassing van de wetgevingen der Lid-Staten" de beginselen van de gemeenschapsregeling inzake de coördinatie van de sociale wetgeving doorbreekt en aldus het wezen van de verordening raakt, zodat het Europese Parlement opnieuw moet worden geraadpleegd. Dit geldt evenwel niet in het geval van verordening nr. 2000/83, waarin de Raad van de gelegenheid die de wijziging van de verordening hem bood, gebruik heeft gemaakt om ook enkele andere aspecten in verband met de nationale rechtsregels op het gebied van de sociale zekerheid te regelen; in dat verband verwijst de Raad naar 's Hofs arrest van 9 december 1982 (zaak 309/81, Klughardt, Jurispr. 1982, blz. 4291).

Het *Europese Parlement* verwijst naar talrijke resoluties en rapporten van zijn bevoegde commissies, waarin de vraag betreffende een tweede raadpleging van het Parlement aan de orde is geweest. Uit wat het Parlement tot dusverre heeft verklaard, kan worden afgeleid dat een nieuwe raadpleging zich opdringt, wanneer

1) het voorstel van de Commissie of het voorgenomen besluit van de Raad wezenlijke wijziging bevat van het voorstel waarover het Parlement zich reeds heeft uitgesproken;

2) deze wijziging niet kennelijk overeenstemt met de zienswijze van het Parlement.

In de praktijk kan er sprake zijn van een „wezenlijke wijziging", wanneer:

a) *de draagwijdte van de te regelen materie wordt gewijzigd* (wijzigingen betreffende

het voorwerp en de werkingssfeer van het besluit of aangaande de adressaten, de begunstigden of de betrokkenen);

b) *de aard van de regeling wordt gewijzigd* (wijzigingen in de „rechtstechniek" zoals delegatie van uitvoerende bevoegdheden, bevoegdheden met beperkingen, verboden met uitzonderingen, al dan niet uitputtende opsommingen van voorwaarden);

c) *de vorm van het besluit wordt gewijzigd* (wijziging van de rechtsvorm of van de rechtsgrondslag, wijziging of nieuwe versie van een geldend besluit, wijziging van de geldigheidsduur).

Het Parlement verwijst naar voormelde arresten van het Hof van 15 juli 1970 (zaak 41/69, Chemiefarma, t. a. p.) en 4 februari 1982 (zaak 1253/79, Battaglia, t. a. p.), waarin het Hof zich voor een nieuwe raadpleging heeft uitgesproken wanneer een substantiële wijziging wordt aangebracht in een voorstel waarover het Parlement reeds is geraadpleegd.

Ingevolge artikel 149, lid 2, EEG-Verdrag kan de Commissie haar oorspronkelijke voorstel wijzigen, „met name ingeval de Vergadering omtrent dit voorstel is geraadpleegd". Bij het aanbrengen van wijzigingen moet de Commissie dus rekening houden met de zienswijze van het Parlement. Hieruit kan worden afgeleid dat bij latere wijzigingen, die verder reiken dan het oorspronkelijke voorstel, het Parlement nog eens moet worden geraadpleegd, opdat zijn recht om mee te werken aan de totstandkoming van wetten daadwerkelijk gewaarborgd is.

De vraag betreffende een tweede raadpleging van het Parlement rijst echter ook wanneer de wijziging van het voorstel niet formeel uitgaat van de Commissie, maar de Raad overeenkomstig artikel 149, lid 1, EEG-Verdrag met eenparigheid van stemmen besluit tot wijziging. Het recht van het Parlement om deel te nemen aan het communautair wetgevingsproces kan immers niet afhangen van de vraag, of de Commissie dan wel de Raad aan het oorspronkelijke voorstel wezenlijke wijzigingen aanbrengen.

Het Parlement stelt vast dat het tot dusverre niet de gewoonte van de Raad was het Europese Parlement opnieuw te raadplegen, ook al heeft de Raad met betrekking tot het opnieuw raadplegen criteria ontwikkeld die veel gelijkenis vertonen met die van het Parlement.

In casu heeft het Parlement het voorstel van de Commissie van 21 december 1982 goedgekeurd volgens de procedure zonder verslag (artikel 99 van het Reglement van het Europese Parlement). De keuze van deze verkorte procedure bevestigt reeds de opvatting van het Parlement dat dit voorstel slechts een bijwerking was van verordening nr. 1408/71 en de wijzigingen derhalve zonder grote juridische betekenis en van zuiver technische aard.

Blijkens het voorstel van de Commissie lag het aanvankelijk in de bedoeling, op basis van de bij de toepassing van verordening nr. 1408/71 opgedane ervaring verbeteringen aan te brengen, in het bijzonder om de verordening aan te passen aan inmiddels door de sociale-zekerheidsregelingen van de Lid-Staten toegekende nieuwe voordelen.

Door punt 15 wordt de kring van potentiële begunstigden aanzienlijk beperkt ten opzichte van het voorstel van de Commissie en het vroegere gemeenschapsrecht. De oorspronkelijke, positieve bedoeling van het voorstel van de Commissie, verbeteringen ten gunste van de werknemers in te voeren, wordt door punt 15 in het tegendeel veranderd.

Punt 15 heeft de draagwijdte van de te regelen materie door een beperking van het toepassingsgebied gewijzigd; zulk een beperking vormt een wezenlijke wijziging van het voorstel van de Commissie.

Het Parlement wijst de opvatting van de hand, dat punt 15 zijn rechtvaardiging vindt in zijn zuiver technisch karakter. Weliswaar moeten ingevolge artikel 89 van verordening nr. 1408/71 de bijzonderheden inzake de toepassing van het sociale zekerheidsrecht van sommige Lid-Staten in de beschouwing worden betrokken, doch deze bepaling kan enkel toelichtingen wegens verschillen tussen de sociale-zekerheidsregelingen van de Lid-Staten rechtvaardigen. Zij geeft de Raad geenszins de bevoegdheid om van artikel 51 EEG-Verdrag af te wijken en de kring van begunstigden op discriminerende wijze te beperken.

De nieuwe bepaling van de Raad komt geenszins overeen met de wil van het Parlement. Had het Parlement van punt 15 afgeweten, dan had het om een nieuwe raadpleging verzocht.

De bij punt 15 aangebrachte wijziging lag uitdrukkelijk noch stilzwijgend in het voorstel van de Commissie besloten. Het Parlement is dan ook niet in de gelegenheid geweest, deze mogelijkheid te bespreken, en heeft dus geen standpunt kunnen innemen over de wezenlijke verandering.

De *Commissie* verwijst naar het arrest van het Hof van 15 juli 1970 (zaak 41/69, Chemiefarma, t. a. p.), en gaat nader in op de administratieve procedure en de strekking van de bepalingen waarop die zaak betrekking had.

In casu is het Parlement uitvoerig ingegaan op de inhoud van verordening nr. 2000/83. In het kader van deze verordening had het achteraf ingevoegde punt 15 betrekking op een detail; het moest een einde maken aan de praktische moeilijkheden bij de toepassing van het alleen in de Bondsrepubliek Duitsland bestaande pensioen wegens beroepsinvaliditeit op migrerende werknemers uit andere Lid-Staten. Die moeilijkheden waren het gevolg van de rechtspraak van het Bundessozialgericht. Volgens die rechtspraak moesten de Duitse verzekeringsorganen en, bij geschillen, de arbeidsrechtbanken nagaan of de beroepsactiviteiten in het buitenland qua kwalificatie, bezoldiging en dergelijke inhoudelijk voldeden aan de Duitse voorschriften. Tot dan toe waren de Duitse verzekeringsorganen bij de toepassing van verordening nr. 1408/71 uitsluitend uitgegaan van het in het kader van een Duits verzekeringsstelsel uitgeoefende „hoofdberoep". Waar ingevolge de rechtspraak van het Bundessozialgericht ook moest worden nagegaan welke beroepsactiviteiten de betrokkene tot dusverre in het buitenland had uitgeoefend, bracht dit bijzonder veel moeilijkheden en tijdverlies teweeg, aangezien de beroepsregelingen van de andere Lid-Staten geen houvast boden met betrekking tot de criteria die volgens het Duitse pensioenverzekeringsrecht bij de vaststelling van het hoofdberoep moesten worden gehanteerd. Het voorstel om

punt 15 aan verordening nr. 1408/71 toe te voegen, moest de handhaving mogelijk maken van de voorheen door de Duitse verzekeringsorganen toegepaste praktijk, alleen rekening te houden met het Duitse „hoofdberoep".

Een andere oplossing voor de Duitse organen ware geweest de uitkeringen van de verzekeringsorganen van de andere Lid-Staten in die gevallen gemeenschapsrechtelijk te regelen en althans voor de belangrijkste beroepsactiviteiten vergelijkingscriteria vast te stellen. Wel zou die werkwijze een uitgebreide regelgeving noodzakelijk hebben gemaakt.

Het beroepsinvaliditeitspensioen heeft in de Bondsrepubliek Duitsland aan belang ingeboet: slechts 10% van de pensioenuitgaven wegens verminderde verdiencapaciteit heeft betrekking op beroepsinvaliditeitspensioenen, 90% daarentegen op pensioenen wegens algemene invaliditeit. Evenzo vertegenwoordigden in 1978 de beroepsinvaliditeitspensioenen 8% van alle pensioenen wegens verminderde verdiencapaciteit, terwijl 92% daarvan pensioenen wegens algemene invaliditeit waren.

Gezien het sterk afgenomen praktische belang van het beroepsinvaliditeitspensioen, regelt punt 15 alleen het onderzoek naar het tot dusverre uitgeoefende beroep in dier voege dat dit zich moet beperken tot de in de Bondsrepubliek Duitsland uitgeoefende beroepswerkzaamheden.

Met de invoeging van punt 15 werd evenwel niet beoogd, bij het onderzoek van de vereiste duur van de verzekeringstijdvakken uitsluitend de naar Duits recht verzekeringsplichtig uitgeoefende werkzaamheden in aanmerking te doen nemen. Om hierover duidelijkheid te scheppen, heeft het Bundessozialgericht het Hof van Justitie om een prejudiciële beslissing verzocht. Zouden daarbij alleen Duitse verzekeringstijdvakken in aanmerking kunnen worden genomen, dan zou zulks een flagrante schending van het gemeenschapsrecht zijn geweest. Het Bundessozialgericht heeft niet de geldigheid van punt 15 als zodanig in twijfel getrokken; veeleer wenst deze instantie duidelijkheid te verkrijgen over de draagwijdte van de met punt 15 teweeggebrachte wijziging. Meer in het bijzonder wenst het te vernemen, of bij het onderzoek van de vereiste duur der verzekeringstijdvakken (wachttijd), ingevolge het nieuwe punt 15 voortaan alleen nog de naar Duits recht verzekeringsplichtige beroepswerkzaamheden in aanmerking mogen worden genomen. Dat deze vraag ontkennend moet worden beantwoord, volgt zonder enige twijfel uit de ontstaansgeschiedenis van punt 15, alsmede uit de strekking van verordening nr. 1408/71 en de doelstelling van artikel 51 EEG-Verdrag.

Punt 15 is bedoeld ter verduidelijking van de procedure volgens welke moet worden vastgesteld, of de voorwaarden voor toekenning van een pensioen wegens beroepsinvaliditeit zijn vervuld in gevallen waarin in andere Lid-Staten verzekeringsplichtig uitgeoefende beroepswerkzaamheden moeten worden vastgesteld. Punt 15 moet de onzekerheden wegwerken die ontstaan zijn naar aanleiding van de rechtspraak van het Bundessozialgericht; volgens punt 15 moet de

methode worden toegepast die in het verleden de enige uitvoerbare oplossing is gebleken en volgens welke alleen de onder de Duitse verzekering vallende werkzaamheden als „hoofdberoep" in de zin van de Duitse wettelijke pensioenverzekering in aanmerking worden genomen.

Deze methode is niet in strijd met de in het EEG-Verdrag neergelegde beginselen van vrij verkeer en de in verordening nr. 1408/71 neergelegde bepalingen ter uitvoering daarvan, nu zij kennelijk de enige manier is om deze doelstellingen ook in de praktijk te verwezenlijken. In zoverre is punt 15 een bepaling die de voorheen reeds gevolgde methode van toepassing van de coördinatiebepalingen van verordening nr. 1408/71 uitdrukkelijk van toepassing verklaart op de Duitse bepalingen betreffende het pensioen wegens beroepsinvaliditeit. De Commissie wijst erop, dat degenen die recht hebben op pensioen wegens beroepsinvaliditeit hoofdzakelijk verplicht verzekerde werknemers zijn, voor wie artikel 51 EEG-Verdrag een toereikende rechtsgrondslag vormde voor een wijziging van verordening nr. 1408/71. Alleen tot de beperkte kring van vrijwillig verzekerden die een beroepsinvaliditeitspensioen genieten, behoren ook zelfstandigen, voor wie een beroep is gedaan op artikel 235 EEG-Verdrag; of — en zo ja in welke mate — daartoe ook onderdanen uit Lid-Staten van de Europese Gemeenschap behoren, kan uit de Duitse pensioenstatistieken niet worden afgeleid.

T. F. O'Higgins
rechter-rapporteur